

BALKANISTIKA

Balkanistický výzkum na filosofické fakultě koordinuje Kabinet balkanistiky a hungaristiky, založený r. 1966 při katedře historie a etnografie střední, jiho-východní a východní Evropy.

Na I. celostátním balkanistickém sympoziu (1969) byly předneseny zásadní referáty z oblasti historie, literární vědy, jazykovědy i národopisu (viz sborník *Studia balkanica bohemoslovaca*, 1970).

Ve výzkumu jihovýchodní Evropy a Balkánu pracoval nejvíce turkolog a balkanolog prof. dr. *Josef Kabrda* (1906–1968). Zabýval se zejména poměrem bulharské historiografie k tureckým pramenům o dějinách osmanské nadvlády v Bulharsku, srovnávacím studiem kánunnáme z hlediska poznání hospodářského vývoje v balkánských a podunajských zemích v období turecké okupace a církevním zdaněním v tomto období (např. spis *Le système fiscal de l'église orthodoxe dans l'Empire ottoman*, 1969).

Na základě rozboru významných balkánských kánunnáme věnoval se prof. Josef Kabrda výzkumu feudální renty v osmanské říši v 15.–18. století (*O türkikos kódikas tís Lamías*, *Elliniká XVII*, 1960; *Zakonopoloženije ob Amfisse*; in: *Vostočnyje istočniki po istorii narodov Jugo-Vostočnoj i Centralnoj Jevropy I*, 1964; *Le kánunnáme du Sandjak de Nikopol*, SPFFBU, C 1967; *Contribution à l'étude de la rente feudale dans l'Empire ottoman I–III*, SPFFBU C 1963–1966 aj.). Otázku pramenů k dějinám pravoslavné církve v osmanské říši zpracoval Kabrda souhrnně ve studii *Tureckije istočniki dlja istorii pravoslavnoj cerkvi v Osmanskoj imperii* (in: *Vostočnyje istočniki po istorii Jugo-Vostočnoj i Centralnoj Jevropy II*, 1969). Cenný je Kabrdův bulharský psaný rozbor otázky „ráji“ (*Raja*, 1937), v němž prokázal, že se tohoto termínu užívalo nejen pro nemuslimské obyvatelstvo, ale pro všechno obyvatelstvo utiskované Turky bez rozdílu náboženství a národnosti. K těmto pracím je možno připočíst i starší Kabrdovy monografie *Berát vidinského metropolitů Josefa z roku 1763* (*Věstník Královské české společnosti nauk* 1937) a řadu dalších studií k dějinám jihovýchodní Evropy a Balkánu.

Starších balkánských dějin týkají se studie *Richarda Pražáka*, *Bogomilismus v Uhrách 11. století* (*Studia balkanica bohemoslovaca*, 1970) a zejména pak *Josefa Macúrka* (např. monografie *Rumunsko ve své minulosti a přítomnosti*, 1930; *Dějepisectví evropského východu*, 1946), který se zabýval rovněž osobností albánského národního hrdiny *Skanderbega* a jeho vztahem k českým zemím (1967), českého krále *Jiřího* a moldavského krále *Štěpána* (1965, 1969) a dalšími otázkami česko-rumunských vztahů staršího i novějšího období (*K dějinám česko-rumunských vztahů v národně osvobozenckém hnutí v 19. století*, *SlPř* 1966; *Havlíček, Rieger, Palacký a Rumuni*, *SlPř* 1966 aj.). K těmto rumunistickým studiím je třeba zařadit i *Macúrkův* referát na balkanologickém kongresu v Sofii (*Les pays roumains au carrefour des influences culturelles du Sud-Est Européen et de l'Europe Centrale, L'importance et les tâches des études balkaniques dans les pays tchéques*; in: *AIESEE, Bulletin VII*, 1969; in: *Studia balkanica bohemoslovaca*, 1970).

Jugoslávskými dějinami a dějinami česko-jihoslovanských vztahů se obírají zejména *František Jordán*, *Ivan Dorovský* a *Ctibor Nečas*. *František Jordán* věnoval česko-charvátským a česko-slovinským vztahům staršího i novějšího období několik studií (např. *Charváti v českých zemích za českého povstání*

a třicetileté války, SPFFBU C 1953; Češi a Charváti v tureckých válkách 16. století, SPFFBU C 1961; Češi a Slovinci v 19. a na počátku 20. století. Jejich styky veřejné i politické, Otázky dějin střední a východní Evropy, 1971).

Dějinám česko-jihoslovanských, zejména česko-makedonských kulturně politických vztahů v 19. století a počátkem 20. století jsou věnovány studie *Ivana Dorovského* *Faitův* přínos pro poznání Makedonie (Otázky dějin střední a východní Evropy, 1971) a *Balkánská problematika a česká společnost I* (SPFFBU, C 1972; II, tamtéž, 1973) aj., zatímco Ctibor Nečas se zaměřil na studium pronikání rakousko-uherského imperialismu na Balkán (monografie Balkán a česká politika, 1972).

Problematicke národnostní otázky, národnostních programů ve střední a jihovýchodní Evropě, myšlenky balkánské federace a spolupráce věnuje se především *Josef Kolečka*, jak o tom svědčí řada studií (např. *Mežunarodnoto rabotničko dvizenje za „istoričnoto prašanje“ 1863–1893*, in: *Glasnik na Institutot za nacionalna istorija*, 1971) a monografie *Národnostní programy pro střední a jihovýchodní Evropu (Z dějin socialistické teorie národnostní otázky 1848 až 1917)*. Od Marxe k Leninovi (1971). Podobnou tematikou se zabývá také několik příspěvků *Ivana Dorovského*.

V rámci srovnávacích slovanských literatur se balkánskými literaturami zabýval prof. *Frank Wollman* (viz přísl. kapitolu).

Literárněvědnou balkanistikou se obírá *Ivan Dorovský*. Předmětem jeho zájmu jsou vztahy makedonské i bulharské literatury k literatuře ruské a ukrajinské, vztahy česko-makedonsko-bulharské i vzájemné vztahy balkánských slovanských a neslovanských literatur. Některé studie *Ivana Dorovského* jsou věnovány pronikání makedonské lidové slovesnosti do českých zemí a otázkám makedonské literatury, např. *E. Fait a makedonská lidová slovesnost* (in: *Studia balkanica bohemoslovaca*, 1970); *Makedonská lidová slovesnost v Čechách* (SPFFBU, D 1971); *O některých vývojových tendencích v poválečné makedonské próze* (SPFFBU, D 1968); *K charakteristice poválečné makedonské poezie* (SPFFBU, D 1969).

Řecké tematiky se týkají *Dorovského* články o ohlasu řecké revoluce v ruské literatuře a výtvarném umění a o nejnovější řecké literatuře, např. *Odysseus Kazandzakis* (Universitas, 1973); *Slovník řeckých spisovatelů – Řecko* (spolupř. autor), 1973. Vztahům slovanských literatur Balkánu k literatuře řecké je věnována jeho studie *K některým otázkám osvícenství v balkánských literaturách* (in: *Na křižovatce umění. K šedesátinám Artura Závodského*, 1973).

V rámci svých slavistických zájmů se mezi dvěma světovými válkami zabýval otázkami balkánského jazykového svazu a vlivem češtiny na jihoslovanské spisovné jazyky akademik *Bohuslav Havránek* (např. *Zur phonologischen Geographie. Das Vokalsystem des balkanischen Sprachbundes*, 1933; *Vliv spisovné češtiny na spisovné jazyky jihoslovanské*, 1940; *Staročeská literatura v hlaholském písemnictví chorvátském*, 1939).

Do oblasti srovnávací jazykovědné balkanistiky zasáhli v poslední době zejména práce *Jaroslava Bauera*, *Ivana Dorovského*, *Vladimíra Šaura* a *Radoslava Večerky*. Starších vývojových fází bulharštiny si všímá *Jaroslav Bauer* (*Prostý lokál v středobulharských památkách*, SPFFBU A 1954) a *Radoslav Večerka* (*Syntax základních číslovek v středobulharských textech biblických*, SPFFBU A 1968; *Syntax číslovek v bulharských damaskinech*, SPFFBU A 1971). Srovnávací balkanologický charakter mají studie *Ivana Dorovského*

(K voprosu slavizmov v albanskom jazyke, SPFFBU A 1965; La question des éléments slaves dans la langue albanaise, Les études balkaniques tchécoslovaques II, 1967; Několik poznámek k slovanským toponymům v Řecku, dále K charakteristice makedonského kosturského dialektu v dnešním Řecku, Studia balkanica bohemoslovaca, Brno 1970 a *Vladimíra Šaura* (K otázce ovlivnění jihoslovanských jazyků balkánskými konvergenecemi, SPFFBU A 1968; Ist die Auslassung der Fürwortes es eine balkanische Konvergenzerscheinung?, in Les études balkaniques tchécoslovaques, 1969) a Radoslava Večerky (K vývoji číslovek v balkánských jazycích, in: Studia balkanica bohemoslovaca, 1970).

Vladimír Šaur se v řadě svých studií zabývá otázkami vývoje bulharštiny. V monografii Pop Punčov sborník kak istočnik istoriko-dialektologičeskich issledovanij (1970) analyzuje Vladimír Šaur významnou dialektologickou památku z počátku novobulharského období.

Makedonštiny se dotýká foneticky pojatá kandidátská disertace *Jaroslavy Pačesové* Zvuková stránka češtiny ve srovnání s makedonštinou a bulharštinou (1961), z níž pak uveřejnila řadu samostatných příspěvků.

Problematikou rumunštiny z jazykového hlediska se zabývají soustavněji doc. *Pavel Beneš* (*1907) a dr. *Růžena Ostrá* (*1932). Sem spadají Benešovy příspěvky z oblasti slovansko-rumunských (Slavismy v rumunštině, O některých slavismech v rumunštině, SPFFBU A 1970) a řecko-rumunských kontaktů (La dipte dume. Quelques remarques sur une charte cyprio de 1468, SPFFBU A 1971). Růžena Ostrá se obírá sémantikou rumunštiny na srovnávacím románském základě (Le champ conceptuel de la beauté dans les langues romanes. Domines roumain, italien et espagnol, in: Etudes romanes de Brno I, 1965; Esquisse du champ conceptuel du travail en roumain, SPFFBU A 1966; Le champ conceptuel du travail dans les langues romanes. Domines espagnol, français et roumain, in: Etudes romanes de Brno III, 1967).

Významným příspěvkem k řešení balkanologické a karpatologické problematiky jsou práce našich etnografů. Jsou to zejména monografie a studie *Václava Frolce* o interetnických vztazích v lidovém stavitelství, o dějinách lidové architektury v Bulharsku, o bulharsko-srbských vztazích, o sociálních vztazích v lidovém stavitelství aj. České balkanistiky se týkají také jeho referáty Česká národopisná balkanistika a její úkoly (NA 1970).

K otázkám kulturních svazků rumunské lidové kultury se střední a západní Evropou věnoval několik studií *Richard Jeřábek*, který zkoumal také kulturní vliv jihoslovanských kolonistů na jižní Moravě.

Na filosofické fakultě v Brně vzniklo v období meziválečném a po II. světové válce několik disertací s tematikou balkanistickou (F. Váhala, České zprávy o Jihoslovanech a styky s nimi do r. 1620, 1949; M. Nečasová, Ion Luca Caragiale. Vrchol kritického realismu v rumunské literatuře 19. století, 1952; J. Macků, K národnostní otázce v době národního obrození [S přihlédnutím k česko-bulharským stykům], 1953; P. Hradečný, Albánie v letech 1918–1944 [Pokus o syntézu jejího hospodářskospolečenského vývoje v nejnovějším období, 1967]).

Kabinet balkanistiky a hungaristiky je jediným celostátně pověřeným pracovištěm k vydávání bibliografie československé produkce z oblasti dějin, literatury, jazyka, národopisu (viz Bibliografie československé balkanistiky za léta 1966–1968, 1970; dále za léta 1969–1971, 1973).

Ivan Dorovský